

NEJEDNOZNAČNOSTI A NEJEDNOTNOST PRAXE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE A JEJICH DŮSLEDKY

AMBIGUITY AND INCONSISTENCY IN THE PRACTICE OF SOCIAL WORKERS IN THE FIELD OF KINSHIP CARE AND ITS CONSEQUENCES

Leona Hozová – Renata Kyzlinková

Abstrakt

The paper discusses the issue of inconsistent decision-making by social workers in social-legal child protection (SLCP), especially, where a child is entrusted to kinship care. The subject of the contribution will be to point out the fact that the scope for interpretation freedom of the legislation and the absence of specific methodological guidelines can lead to non-transparency and contradictions of the system for participants and subsequently also to inequalities in access to caregivers in the field of kinship care. The paper is based on a broad base of data collected in research "Usage and functioning of the institution of entrusting a child into the care of another person (trusteeship) in practice". It is a mixed research with qualitative data (in-depth interviews with caregivers, social workers) and quantitative data (questionnaire survey among SLCP, courts, reports and statistics of the Ministry of Labour and Social Affairs). The research contributes to a deeper understanding of the problem in case of the need to take measures to increase the efficiency and transparency of the processes and intervention strategies of social work.

Keywords: socio-legal protection of children, kinship care, trusteeship, legislative double-tracking, consequences of the decision

JEL Code: D91, K36, J13 H12

1 Teoretické zakotvení a kontextuální rámec výzkumu NRP příbuzných a blízkých osob

Zákonné normy, nařízení a vyhlášky zohledňují a pokrývají relativně široký rámec, ve kterém se sociální pracovníci v případě ochrany ohrožených dětí, v našem případě konkrétně v oblasti

náhradní rodinné péče (dále NRP), při rozhodování o způsobech intervence pohybují. Zákon nejčastěji stanoví, co mají sociální pracovníci dělat v rámci určitých lhůt a procesních pravidel. Ačkoliv se lze domnívat, že nařízení a zákony představují dostatečnou oporu pro rozhodování sociálních pracovníků pro práci v oblasti NRP, je zřejmé, že pro sociální pracovníky je často obtížné se rozhodnout, jakým způsobem postupovat. Ebsen (2018) ve své stati věnované rozhodování sociálních pracovníků upozorňuje dále na skutečnost, že řada nutných úkonů a rozhodnutí není zákonem stanovena, není specifikován např. obsah dialogu s dětmi a rodiči, způsoby shromažďování informací apod. Smith (2005) a Smith (2004) rovněž upozorňuje na komplexitu sociálních situací, kterými se sociální pracovník zabývá a zdůrazňuje, že tuto komplexitu je nutné reflektovat a snažit se jí porozumět prostřednictvím všech prostředků, které k tomu máme k dispozici. Vzhledem k tomu, že realita by v sociální práci neměla být redukována a je nutné zohledňovat v rámci rozhodování celou řadu aspektů, vznikají zákonitě dilemata a nejednoznačnosti, se kterými se sociální pracovníci musí vyrovnat. Dilemata jsou pak zpravidla řešena dle individuální znalostní výbavy pracovníka a dostupných systémových nástrojů (Trevithic, 2008). Zvýšená zátěž pro sociální pracovníky a kumulace prvků nejistoty pak nastává v momentě, když ani systémové nástroje, mezi které lze řadit legislativní regulativa, neposkytují v procesu rozhodování jednoznačnou oporu. Jak uvádí Svendsen (2017), nejednotnost a nejednoznačnost právních předpisů je jednou z příčin rozpadu lineárního řádu v procesu sociální práce. O lineárním řádu v sociální práci dále pojednává např. Hopkins (1978). Nejednoznačnost generovaná základním vstupem, tj. legislativou, pak vede k nejednoznačnosti při výstupech sociální práce, tedy při způsobech intervence a konkrétních dopadech této intervence do života dětí. Munro (2019) téma uzavírá úvahami o kultuře pozitivního vnímání, o chybách v sociální práci, které by měly být analyzovány a vést tak k lepšímu nastavení všech procesů.

Príspevek¹ pojednává o problematice nejednotného rozhodování pracovníků sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD) a opatrovnických soudců v případech, kdy je dítě svěřováno do nezprostředkované NRP. Předmětem příspěvku bude popis dílčích nejednoznačností a kontradikcí v systému NRP příbuzných a blízkých osob, a analýza jejich dopadů do rodin náhradních pečujících způsobených dvoukolejným nastavením legislativy.

¹ Příspěvek byl vytvořen s finanční podporou z Institucionální podpory na dlouhodobý rozvoj výzkumné organizace VÚPSV, v. i. i., na období 2018 – 2022, je součástí projektu IP70616 „Využívání a fungování institutu svěřením dítěte do péče jiné osoby (svěření) v praxi“.

V ČR existují vedle sebe dva téměř totožné instituty náhradní rodinné péče vykonávané osobami příbuznými nebo dětmi blízkými:

- tzv. příbuzenská/nezprostředkovaná pěstounská péče podle § 958 až § 970 zákona č. 89/2012 Sb občanský zákoník, v platném znění.
- tzv. svěřenectví (svěření do péče jiné osoby podle § 953 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění), dále také SPJO, respektive sociálními pracovníky používaný termín „péče cizí osoby“.

Oba instituty mají řadu shodných rysů, liší se však v oblasti finanční podpory a odborné garantované podpory. Děti v pěstounské péči a pěstouni mají nárok na příspěvek při pěstounské péči a na tzv. doprovázení, v případě svěřenectví toto není zákonem garantováno². Ačkoliv se legislativa, včetně judikátů, zmiňuje o základních předpokladech, kdy a za jakých okolností využít který institut (např. možnost stanovit výživné rodičům), praxe ukazuje, že kritéria volby/doporučení institutu nejsou rozhodně jednoznačně stanovena, dochází k pluralitě výkladů a následně i potenciální i reálné nekonzistenci v rozhodování soudů. Legislativní prostředí v oblasti NRP příbuzných a blízkých osob tak umožňuje poměrně značnou výkladovou volnost. Důsledkem této volnosti je větší riziko nerovného přístupu k dětem, které se dostávají do systému náhradní rodinné péče.

2 Metodologie výzkumu

Výzkum čerpá hned z několika datových zdrojů. Primárně využitými datovými zdroji pro tento příspěvek jsou:

a) kvantitativní šetření mezi pracovníky OSPOD a opatrovnickými soudci za účelem identifikace nejednoznačností, které generuje systém a určuje tak rámec, ve kterém se klíčoví aktéři při svém rozhodování pohybují,

b) hloubkové rozhovory s pečujícími osobami, kde jsou sledovány dopady těchto inkonsistencí do rodin náhradních příbuzenských pečovatelů.

Celkem bylo získáno 221 vyplněných dotazníků ze strany sociálních pracovníků OSPOD. Každý dotazník reprezentuje jedno pracoviště na úrovni ORP.³ Mezi opatrovnickými soudci se podařilo získat 70 vyplněných dotazníků, tedy vyjádřilo se cca 20 % ze všech

² Nově s účinností novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (od 1. 1. 2022) dostávají i děti svěřené dle § 953 zákona č. 89/2012 Sb., oz stejně jako děti v pěstounské péči, příspěvek na úhradu potřeb. Pečující osoby však nedostávají žádnou další finanční podporu.

³ Vzhledem k velikosti souboru lze tvrdit, že výzkumný soubor je kvazi-vyčerpávající a lze jej považovat za reprezentativní pro ČR.

opatrovnických soudců. Data tak zde nejsou regionálně reprezentativní. Jedná se spíše o anketní charakter dat výzkumného souboru⁴.

Za účelem sledovat dopady do populace pečujících osob a dětí v NRP bylo uskutečněno 36 rozhovorů s pečujícími osobami, v celkové délce 48,5 hodiny. Bylo zanalyzováno 52 rozsudků a 5 skupin na Facebooku. Respondenti byli dotazováni v období od října 2021 do července 2022.

Vzhledem k tomu, že se jedná o rozsáhlejší projekt s širší datovou základnou, bylo možné zde prezentované výstupy korigovat ještě s dalšími datovými zdroji na dané téma, které jsme získali při polo-standardizovaných rozhovorech s kompetentními pracovníky OSPOD a soudci a s daty z fokusních skupin⁵. Metodologicky tak bylo možno využít triangulační přístup, tj. kombinaci metod uchopujících stejné téma.

V rámci lepší orientace upozorňujeme čtenáře na strukturu příspěvku, kdy je vždy nejprve nastolen a identifikován aspekt nejednoznačnosti systému a následně diskutován dopad této inkonzistence na pečující osoby prostřednictvím systematicky provedené tematické analýzy kvalitativních dat.

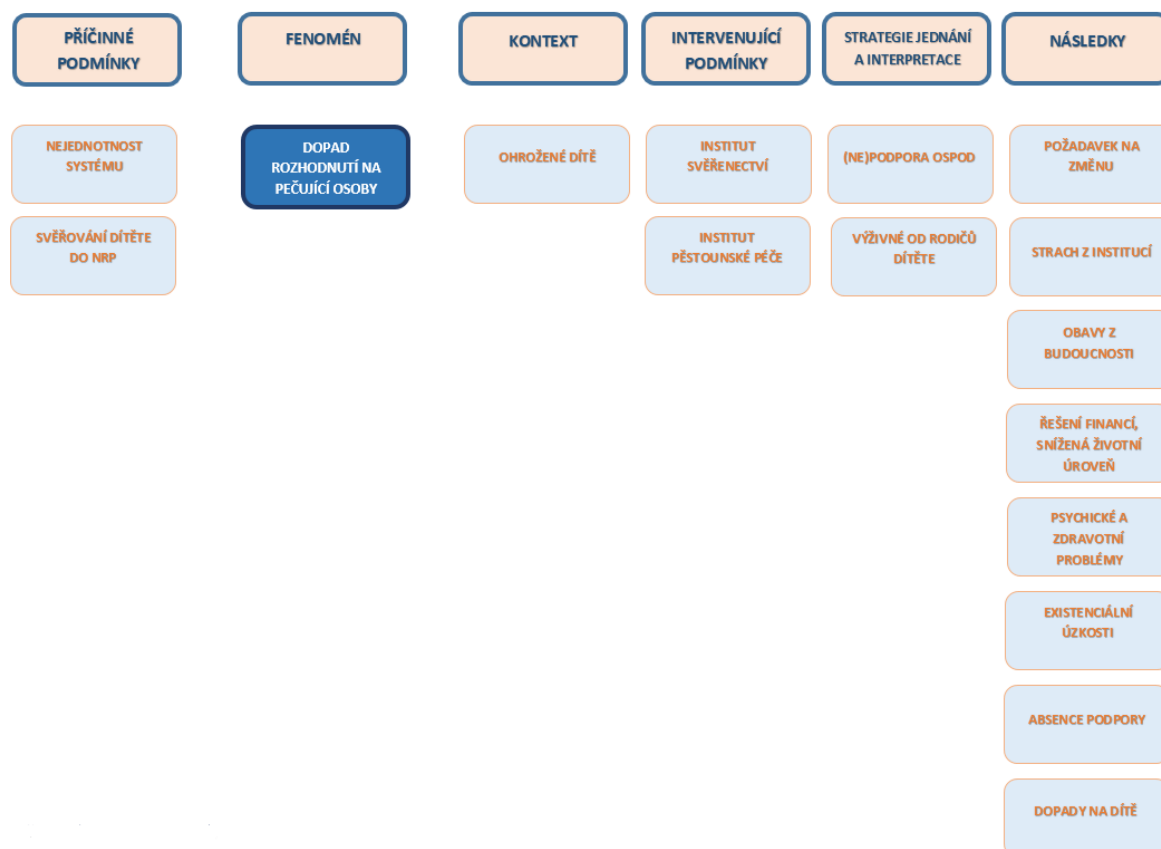
Kvalitativní analýza sleduje metodologicky tematickou analýzu dle autorek Braun & Clarke (2006)⁶. Abstrahovaná témata byla zasazena do tzv. paradigmatického modelu (obr. 1). Tento dohromady seskupuje 15 témat náležitých jevům nebo podmínkám, které mají k sobě nějaký další vztah či návaznost, př. *ohrožené dítě, nejednotnost systému, svěřování dítěte do NRP příbuzných a blízkých osob, institut svěřenectví a institut pěstounské péče*. Další témata ukazují na strategii jednání či na strategie použité k reakci na daný jev, př. *(ne)podpora OSPOD a výživné od rodičů dítěte*. Spatřujeme zde i témata, která poukazují na následky jednání ve vztahu ke zkoumanému jevu, př. *požadavek na změnu, strach z institucí, obavy z budoucnosti, řešení financí a snížená životní úroveň, existenciální úzkosti, absence podpory, psychické a zdravotní problémy a dopady na dítě*.

⁴ Data pro OSPOD byla sbírána v období říjen 2021 - červenec 2022, data pro soudce pak v období březen 2022 - září 2022.

⁵ 2 fokusní skupiny (Čechy, Morava) s pracovníky OSPOD, 1 fokusní skupina s opatrovnickými soudci

⁶ Pro analýzu kvalitativních dat byl využit ATLAS.ti 9. Abstrahovali jsme celkem 862 významových jednotek (frázi), k nimž jsme přiřadili 368 kódů, které jsme seskupili do 15 témat.

Obr. 1: Paradigmatický model

Zdroj: Výzkumná analýza autorek, 2022

Za pomoci sestrojeného paradigmatického modelu jsme hledali vztahy mezi jednotlivými tématy, tzn. příčiny, dopady, podmínky, interakce, strategie, procesy, které jsme pak následně propojovali a doplňovaly o analýzu jejich širšího kontextu a příčin jejich vzniku.

3 Legislativní dvojkolejnost jako příčina nejednotné praxe - identifikace konkrétních situací a dopadů do života pečujících osob v systému NRP příbuzných a blízkých osob

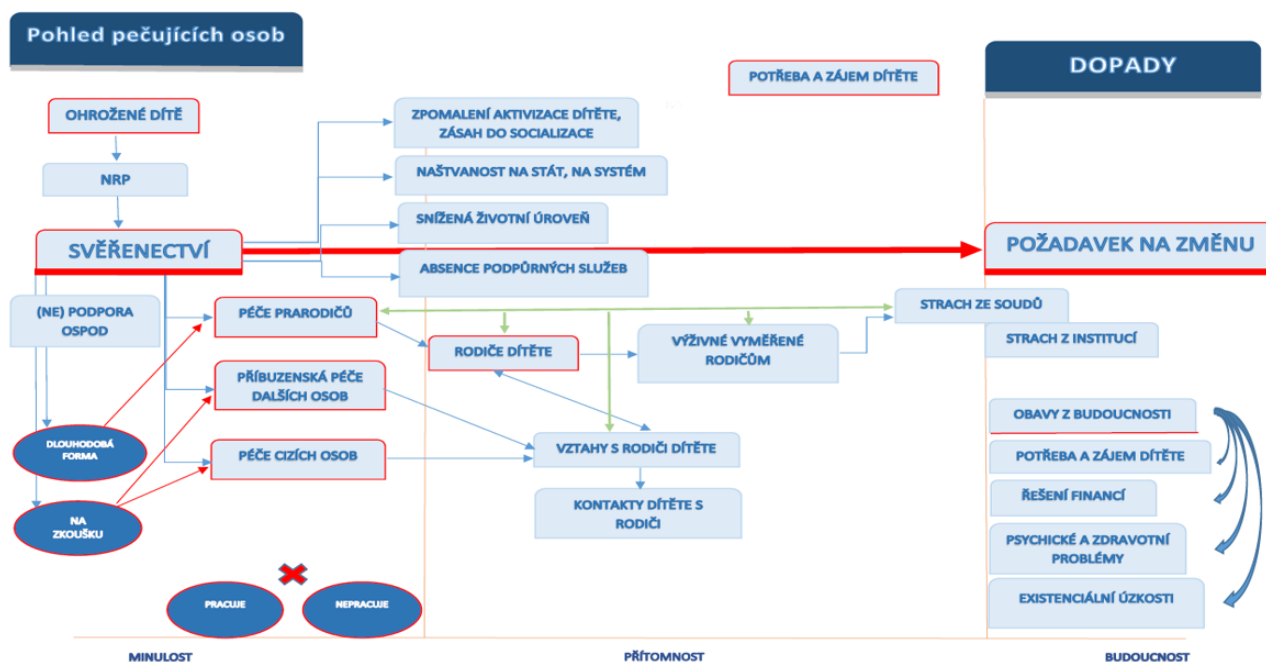
Skutečnost, že je legislativa ve studované oblasti vede k nejednotnému využívání lze primárně sledovat z dat MPSV (výkazy OSPOD ze kterých je patrné, že preference jednoho či druhého institutu na úrovni rozhodnutí soudů variuje jak v průběhu času, tak mezi regiony ČR). Postupem času začíná mít svěření navrch oproti nezprostředkované pěstounské péči ve většině regionů. Výrazné jsou však meziregionální rozdíly, kde např. v Hlavním městě Praze je evidentní jednoznačná preference pěstounské péče oproti např. Jihočeskému kraji a

Ústeckému kraji, kde je preferováno svěření⁷. Rovněž námi provedené kvantitativní šetření dokládá existenci jak u soudců, tak u sociálních pracovníků OSPOD, kteří se a-priori přiklánějí k jednomu, či druhému institutu.

3.1 Legislativní dvoukolejnost jako příčina špatné orientace v systému

Svěření jako forma NRP příbuzných a blízkých osob bez výraznější finanční a odborné podpory je tedy zásadním tématem mezi pečujícími. Tato skutečnost se projevuje i v další fázi naší tematické analýzy, kdy jsme zkonstruovali relačně chronologický model zachycující celý proces svěřování dítěte do NRP příbuzných a blízkých osob (viz obr. 2) s cílem porozumět zkoumanému fenoménu *dopad rozhodnutí na pečující osoby*⁸.

Obr. 2: Relačně chronologický model procesu svěřování dítěte do NRP příbuzných a blízkých osob s dopady na pečující osoby

Zdroj: Výzkumná analýza auterek, 2022

V rámci zasazení témat do časové posloupnosti jsme do období MINULOST začlenili následující témata – *ohrožené dítě, institut svěření, (ne)podpora OSPOD*. Stavebním kamenem pro rozjezd celého procesu je moment svěření dítěte do *institutu svěření*⁹.

⁷ Data MPSV, 2021; vlastní analýza

⁸ V modelu je tento pojem zkoumaným fenoménem, nikoliv vygenerovaným tématem

⁹ Institut svěřování dítěte do péče cizí osoby dle § 953 zákona č. 89/2012 Sb., oz

Respondenti si často nedovedli představit, co s sebou přináší tento institut za výhody či nevýhody, nerozuměli jeho názvu (jedna z respondentek se lekla, že dítě bude svěřeno zcela cizí osobě, jako babička nerozuměla pojmu „péče jiné osoby“). Důležitým tématem je zde téma *(ne)podpora OSPOD*, kde většině respondentů chyběly při řešení jejich kauzy podpora, zájem a informace ze strany OSPOD. Objevily se případy, kdy OSPOD nepodal ať již záměrně, či z jiného důvodu, všechny potřebné informace pro kompetentní rozhodnutí pečujících.

3.2 Svěření do péče jiné osoby jako testovací institut

Znakem legislativního institutu svěření do péče jiné osoby je dočasnost. Zákon však předpokládá, že existuje pouze přechodná překážka na straně rodičů, kdy nemohou o dítě pečovat, cílem je navrácení dítěte do jeho původního rodinného prostředí, jakmile tato překážka opadne. Praxe však zformovala tuto „dočasnost“ v některých případech zcela jiným směrem. V datech se totiž objevuje tzv. fenomén využití svěřenectví jako institutu, který testuje kvalitu péče příbuzné či blízké osoby. Odměnou za kvalitní péči má být změna institutu ve „finančně výhodnější“ institut pěstounství. Navzdory zákonné normě se tři čtvrtiny OSPOD v České republice shodnou na skutečnosti, že děti jsou prostřednictvím institutu svěření do péče jiné osoby § 953, oz svěřovány zpravidla natrvalo. Způsob využití svěřenectví jako testovacího institutu deklarovala čtvrtina OSPOD v ČR a pětina soudců, kteří odpověděli na dotazník. Téma dočasnosti bylo řešeno i v souvislosti s pravděpodobností návratu dítěte do původní rodiny. Přestože k tomu dochází jen zřídka, vyšší pravděpodobnost návratu spatřují zejména pracovníci OSPOD u případů, kdy si prarodiče tzv. „nesáhnou na státní peníze“. Paradoxem je, že prostředky a možnosti sanace původní rodiny jsou dostupnější, pokud se dítě svěří příbuzným a blízkým osobám prostřednictvím nezprostředkované pěstounské péče.

Zmíněný fenomén „*testování na zkoušku*“ se vynořuje i v našem modelu (obr. 2). U jedné z respondentek (blízká osoba dítěte bez příbuzenského vztahu) bylo opatrovnickou soudkyní rozhodnuto o institutu svěřenectví s tím, že si má za 8 měsíců požádat o pěstounskou péči. U jiné z respondentek (teta svěřených dětí) bylo doporučeno, aby si za 4 měsíce požádala o pěstounskou péči. Je zřejmé, že se jedná o testování pečovatelů formou tzv. „institutu na zkoušku“. U respondentů, kteří byli prarodiči, jsme se setkali s opačným postupem, jejich péče byla přehodnocována, a z pěstounské péče rozhodnutím soudu přecházeli do péče jiné osoby (*institut svěřenectví*). Zde řečené otevírá i otázku využívání obou institutů podle toho, kdo o dítě pečuje, zda se jedná prarodiče, či další příbuzné (tety, strýce, sestry apod.) nebo jiné osoby blízké, samozřejmě s přihlédnutím k jejich aktivitě na trhu práce.

Zde popsaná skutečnost upozorňuje na problematiku absence příprav nezprostředkovaných (příbuzenských) pěstounů či pečovatelů z institutu svěřenectví, kdy není možnost zjistit, zda je pečující osoba schopna řádně pečovat o dítě s ohledem na jeho věkové, zdravotní a individuální zvláštnosti. Tito pečovatelé neprochází žádnými přípravami a ani psychologickými testy. *Soudci by pro svá rozhodnutí v naprosté většině (77 %) uvítali, kdyby příbuzenští pěstouni procházeli alespoň zjednodušeným posouzením a přípravou podobně, jak je tomu u zprostředkované pěstounské péče.*

3.3 Peníze až na prvním místě? Kritérium výživného a finanční soběstačnosti jako parametr volby svěřenectví

Zákon a judikatura¹⁰ vyzdvihují zejména finanční rozdíly mezi oběma instituty. Pokud nelze rodičům uložit výživné, respektive jiným příbuzným dítěte (platí zejména pro prarodiče, kteří mají vůči dítěti subsidiární vyživovací povinnost), pak by měl být využit institut nezprostředkované pěstounské péče. Praxe opět zákonnou normu příliš nenaplnuje. Téměř polovina OSPOD na úrovni ORP a stejný podíl soudců, kteří odpověděli na dotazník, nepovažují finanční situaci prarodičů za zásadní kritérium pro podporu svěřením dítěte do NRP prostřednictvím institutu pěstounské péče. Naopak často dochází k tomu, že existence stanoveného výživného rodičům predikuje snahu OSPOD či soudu využít pro NRP příbuzných institut svěřenectví tak, jak hovoří legislativa. Problémem je, že výše výživného již není často zohledňována. Obecně se výše výživného pohybuje na velmi nízké hranici. 90% OSPOD uvedlo, že nejčastější výše výživného u svěřením dítěte do péče jiné osoby nepřesahuje částku 3000,- Kč, a pokud ho rodiče neplatí, pak ho prarodiče zpravidla po svých dětech nevymáhají. Na této skutečnosti se shodlo 76 % pracovišť OSPOD.

Téma *výživné* je opět součástí našeho kvalitativního modelu (obr. 2). U všech příbuzenských pečovatelů / respondentů jsme zjistili, že jsou velmi zatíženi v momentě, kdy rodiče dítěte neplatí výživné a oni ho musejí po nich vymáhat. Respondenti uvedli, že se tam dostávají do začarovaného kruhu, kdy soud sice rodičům dětí vyměří velmi nízké výživné (místy se jedná o částky 200 Kč/měsíčně), ti ho stejně neplatí, ale osočují své rodiče (nynější pečovatele jejich dětí), že se obohacují na jejich úkor tím, že pobírají sociální dávky. Příbuzenští pečovatelé se tak stáhnou, výživné soudně nevymáhají. Pak se ovšem stává, že se nechtějí s rodiči dětí stýkat, dokonce dětem brání se s jejich rodiči vídat. Dochází k narušení vztahů v rodině a vzájemné komunikaci. Respondenti však také vypovídali, že mají strach výživné

¹⁰ Usnesení ústavního soudu ze dne 5. června 2014, I.ÚS 791/14.

soudně vymáhat i z důvodu strachu ze soudů/institucí a pocíťování nezájmu o ně ze strany sociálních pracovníků OSPOD i soudců. Pětice respondentek vypověděla, že jim bylo opatrovnickým soudcem sděleno, že pokud nestáhnou svá odvolání (chtěly zpět pěstounskou péči), že se jim buď přehodnotí pěstounská péče u dalších dětí, o které pečují anebo (u jedné respondentky), že se soudce zaměří na matku dětí (dceru pečující osoby) a její neduhy (dluhy apod.). Z analýzy je patrné, že se pečující osoby dostávají do nezáviděníhodných situací. Začnou mít strach z budoucnosti a své žádosti stahují zpět. Respondenti uváděli zvyšující se nejenom obavy a strachy z institucí (opatrovnický soud, OSPOD), ale i postupnou ztrátu důvěry v nich. Na obrázku relačně chronologického modelu výše popsaný proces můžeme vidět spojený pomocí zelených čar.

3.4 Dopady inkonzistencí regulativ a praxe do života dětí a pečujících příbuzných a blízkých osob v systému NRP

Již v PŘÍTOMNOSTI pocíťovali respondenti zpomalení aktivizace dítěte a zásah do jejich plynulé socializace, a to zejména z důvodu snížení financí (*respondenti udávali např. snížení počtu zájmových aktivit, či ukončení vrcholového sportu, nemožnost účasti na lyžařském školním výcviku nebo škole v přírodě, rodina nepojede na dovolenou apod.*). Z tohoto vyplývá, že se v budoucnosti může stát, že už tak často vyčleňované děti, kterými děti z NRP bývají, budou poměrně více nezapadajícími do vrstevnických skupin a mohou stát na okraji společnosti. Respondenti vnímali snížení životní úrovně své rodiny, i se svěřeným dítětem, jako následek diskriminace systému. Konkrétně babičky s dítětem svěřeným dle SPJO se táží, zda je jejich péče méně kvalitní než péče babiček, které jsou nezprostředkovanými pěstounkami. V neposlední řadě hovořili o absenci podpůrných služeb, kterým by mohl být institut doprovázení, v čele s klíčovým pracovníkem, věnující se jejich potřebám a potřebám svěřených dětí v systému podpůrných opatření. Respondenti se zamýšleli i nad otázkou, kde jsou potřeby a zájem dítěte, který je tak často vyzvedáván legislativou, soudci i sociálními pracovníky OSPOD.

Následky, které jsme v relačně chronologickém modelu zachytili, jsou zejména v podobě obav z budoucnosti, zhoršení psychického a zdravotního stavu pečujících osob, nárůst existenciálních úzkostí, nedůvěry a strachu z institucí, zejména opatrovnického soudu a OSPOD, a v neposlední řadě obavy, zda pečující osoba zvládne finančně naplňovat narůstající základní potřeby a zájmy s přibývajícím věkem svěřeného dítěte.

Pokud se závěrem zaměříme na hlavní linii relačně chronologického modelu, je zřejmé, že pečující osoby jsou v případě SPJO systémem značně znevýhodněni, dá se říci

i diskriminováni. Všichni respondenti se vyjádřili, že potřebují legislativní změnu systému, která jim přinese stabilitu v podobě navrácení opatření. Jedná se zejména o pěstounské příspěvky, sociální a zdravotní pojištění, včetně důchodového zabezpečení. Respondenti by přivítali pravidelnou spolupráci s doprovodnou organizací, ovšem bez povinného vzdělávání (na tomto se shodli všechny pečující osoby). Dalším efektem legislativní změny by byla snazší orientace v systému pro všechny zúčastněné aktéry.

Závěr

V příspěvku byly diskutovány mezery v regulativním nastavení systému NRP příbuzných a blízkých osob. Naše analýza ukázala, že se tyto mezery intenzivně zrcadlí skrze praxi na úrovni OSPOD a opatrovnických soudů v životních podmínkách pečujících a jim svěřovaných dětí. Analýza poukazuje na nerovnosti mezi pečujícími rodinami napříč systémem, který definuje dva instituty příbuzenské NRP z nichž jeden, a to nezprostředkovaná pěstounská péče, je finančně i jinak zvýhodněn. Výzkum ukazuje, že se v některých případech s nezprostředkovanou pěstounkou péčí zachází jako s „VIP“ institutem, který se uděluje dle subjektivních rozhodnutí soudců, respektive doporučuje ze strany pracovníků OSPOD, pouze za odměnu. To souvisí i s praxí OSPOD, kdy nejsou potřební klienti ze strany této instituce vždy informováni o veškerých formách, možnostech a náležitostech NRP. Tato skutečnost nabývá na síle v momentě, kdy víme, že je výklad legislativy nejednoznačný, zejména díky její dvoukolejnosti, špatně přehledný a umožňující rozmanitost intervencí. Legislativní výkladová volnost není často korigována ani v institucích, jejichž hlavním úkolem je zastupovat nejlepší zájem dítěte a které jsou primárním prostředníkem mezi pečující osobou a státem nastaveným systémem svěřování dítěte do NRP. Pečující osoby se správně domnívají, že by to měl být právě sociální pracovník OSPOD, který je bude podporovat a předá jim nejenom informace potřebné pro orientaci v systému, ale i informace o změnách v legislativě, popřípadě další informace související s výkonem jejich pečovatelské péče o svěřené dítě. Problémem je i fakt, že úřady prostřednictvím existence obou institutů mohou snadno manipulovat s životy klientů. Mají v ruce nástroj, který mohou použít dle svého subjektivního uvážení a rozhodnout tak o budoucí životní úrovni klienta. U respondentů tato skutečnost vyvolávala obavy, byla zdrojem životní nejistoty a nabolávala důvěru v instituce. Výzkum také potvrdil, že adaptace na změnu při přijetí nového člena rodiny je různá pro rodiny, kde bylo dítě svěřeno prostřednictvím pěstounské péče a pro rodiny, kde byl použit institut svěřenectví. U respondentů z institutu svěřenectví vedou výše uvedená fakta k velké psychické zátěživosti

a psycho-somatizujícím zdravotním problémům vyplývající z finančních i sociálních nejistot. U respondentů z institutu pěstounské péče se spíše jedná o zdravotní rizika shledávající se z věku pečujících osob než ze zátěžové situace, kterou s sebou přináší péče o dítě. Z analýzy vyplývá, že pečující osoby v institutu pěstounské péče jsou více stabilními, a to jak ekonomicky, tak i psychicky (emocionálně) a sociálně.

Na druhou stranu je nutné v rámci diskuse zmínit i skutečnost, že téma není černobílé a kauzy v oblasti náhradní rodinné péče příbuzných a blízkých osob jsou často posuzovány ze strany pracovníků relevantních institucí v širším kontextu sociálně znevýhodněných rodin. Podle White, Stancombe (2003) se totiž nelze vyhnout praxi, kdy sociální pracovníci používají subjektivně morálně-etické zdůvodnění důležitosti, kterou připsali jednotlivým proměnným relevantním pro posouzení dané kauzy. V našem případě se často jednalo o porovnávání legitimacy nárokovosti speciálních finančních dávek pro náhradní pečující ze strany příbuzných v porovnání s jinými sociálně-ohroženými skupinami rodin, např. rodin s hendikepovanými dětmi nebo matkami samoživitelkami, které se musí spolehnout pouze na obecně dostupný veřejný dávkový systém.

Výzkum v této oblasti identifikuje mezery a poukazuje na chyby v systémovém nastavení. Jak uvádí např. Munro (2019) evaluace systému a identifikace chyb je klíčovým prvkem pro zajištění lépe fungujícího a efektivnějšího systému sociální práce. Je zřejmé, že nejednoznačně nastavená legislativa vede k řetězovému efektu ve smyslu vzniku dalších inkonsistencí v celém procesu.

Reference

- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Ebsen, F. (2018). Decision-making in Social Work. *Nordic Social Work Research*, 8(1), 1-5. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1426547>
- Hopkins, J. (1978). Models of Assessment in Social Work. *The British Journal of Social Work*, 8(4), 465-475.
- Munro, E. (2019). Decision-making under Uncertainty in Child Protection: Creating a Just and Learning Culture. *Child and Family Social Work*, 24(1), 123–130.
- Smith, D.B. (2004). Introduction: Some Versions of Evidence-Based Practice. In: SMITH, D. (ed.) *Social Work and Evidence-Based Practice*. London, Jessica Kingsley Publishers.

Smith, D.B. (2005). The Limits of Positivism Revisited. In: BILSON, A. (ed.) *Evidence-Based Practice in Social Work*. London, Whiting and Birch, 111–123.

Svendsen, I. L. (2017). Managing Complex Child Law: Social Workers' Decision Making under Danish Legal Regulation. *Social Work and Society*, 14(2), 1–12.

Trevithick, P. (2008). Revisiting the Knowledge Base of Social Work: A Framework for Practice. *The British Journal of Social Work*, 38(6), 1212–1237. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcm026>

White, S., Stancombe, J. (2003). *Clinical Judgement in the Health and Welfare Professions*. McGraw-Hill Education, UK.

Kontakt:

PhDr. Ing. Mgr. Leona Hozová, Ph.D. MBA
Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (RILSA)
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7
leona.hozova@vupsv.cz

Mgr. Renata Kyzlinková, Ph.D.
Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (RILSA)
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7
renata.kyzlinkova@vupsv.cz